
JELENA MILINKOVIĆ

Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Beograd

UDK 82.09-1:305(049.32)
821.111(73).09-1

KNJIŽEVNOST IZ PERSPEKTIVE PESNIČKOG RADIKALIZMA

Dubravka Đurić – *Poezija, Teorija, Rod*,
Orion Art, Beograd, 2009.

U poslednjih nekoliko godina pojavilo se više veoma važnih domaćih i prevedenih publikacija koje nas upoznaju sa savremenim modelima književnog i kulturološkog mišljenja i podsećaju na postojanje drugačijeg pristupa i mogućnosti tumačenja književnosti od onih što su kod nas uobičajeni. Na polju književno-poetskog stvaralaštva došlo je do snažnog prodora izrazito radikalnih pesničkih praksi koje, najčešće, svoje uporište imaju u poststrukturalističkim postulatima i, posebno, u feminističkoj teoriji. Paralelno sa formiranjem drugačijeg književnog teksta, prodor poststrukturalističkih i feminističkih teorija relativizuje interdisciplinarne granice i menja, u određenoj meri, kako književnost, tako i nauku o njoj i širi socio-kulturni diskurs. Preplitanje teorije i poezije i čvrsta teorijska zasnovanost radikalnih (feminističkih) pesničkih praksi pokazuje blago i još uvek nedovoljno pomeranje opšteg kulturnog modela u okviru koga se konstituišemo i delujemo kao poslanici književnosti. Svojim radom, na polju ovog važnog, ali sa stanovišta *kanonizovanog* mišljenja još uvek rubnog, područja književno-teorijske misli, Dubravka Đurić je prisutna više od dve decenije, najpre kao pesnikinja, a zatim kao urednica, teoretičarka i kritičarka. Svojom poezijom, teorijskim, kritičkim, antologičarskim i pedagoškim radom ova autorka istrajava u nastojanjima koja se tiču istraživanja, opisivanja i razvijanja radikalnih pesničkih praksi i savremenih teorijskih modela.

Najnovija objavljena knjiga Dubravke Đurić, doktorska teza odbranjena 2006. godine na novosadskom Filozofskom fakultetu, "Teorija, rod, poezija; moderne i postmoderne američke pesnikinje" višestruko dopri-

nosi domaćoj teoriji književnosti. Sam naslov i podnaslov knjige Dubravke Đurić ukazuje na teorijsko-literarne oslonce ove studije, a autorka se u uvodnom tekstu opredeljuje za antiesencijalistički, odnosno, konstruktivistički pristup i svoju studiju i istraživanje definiše kao hibridno i eklektično. Konstruktivizam, hibridnost i eklektičnost, kao odlike teksta i zaključaka, proističu iz prirode našeg vremena ispunjenog upravo takvom književnošću i književnim teorijama, pa u skladu sa tim svako tumačenje i zaključivanje u vezi sa tekstom postaje samo jedno od mnoštva mogućih, a nijedno tumačenje ne pretenduje na davanje konačnih sudova i procena, niti ima *pravo* na takvu vrstu konačnog govora. Svaki tekst o tekstu i govor o govoru u sebe uključuje spoznaju o nepostojanju mogućnosti uspostavljanja vladajućeg književnog izraza i jedinstvenog jezika teorije, jer je odavno izražena sumnja u monolitnost i dominantnost, te kao posledica ne postoji jedinstveni jezik teorije i poezije, već teorijski i pesnički jezici koji svakom novom upotrebom stvaraju individualnu poetičku praksu.

Teorijsko-kritička aparatura Dubravke Đurić je izrazito savremena, a na odabranoj lektiri i literaturi je veoma precizno izgrađen model tumačenja, izražen uspešnom realizacijom precizne politike jezika, a zasnovan na opštim idejama poststrukturalizma i dekonstrukcije i pre svega na feminističkim teorijskim postavkama. Značajno je primetiti da autorka ne nudi i ne zastupa samo jednu verziju feminističke teorije, već pokazuje na koji način je tokom razvoja dolazilo do revizije samog feminizma unutar sebe, te autorka često ostavlja određena pitanja otvorenim izbegavajući decidirane zaključke. Na ovaj način Dubravka Đurić nam pokazuje izrazitu dinamičnost feminističke teorije, njenu otvorenost i dosluh sa duhom epoha, pa nam ovo istraživanje donosi i svojevrstu analizu feminiz(a)ma uopšte. Autorka svoje polje teorijskog i metodološkog interesovanja, ne oglašujući se o potrebe vremensko-prostornog konteksta u kome stvara, proširuje sve do postkolonijalne kritike i studija kulture, i to sa izraženom intencijom mapiranja onih tačaka koje ocrtavaju trasu pomeranja književnog teksta ka rubnim područjima i posebno skiciranja načina menjanja prirode književne teorije. S obzirom na ovo, ne bismo mogli da kažemo da je knjiga studija koja tumači isključivo poeziju, već bi njenu istraživačku intenciju mogli da opišemo kao analitički osvrt na celokupni postojeći literarni diskurs od moder-

nizma pa na ovamo, i to iz važne, prelomne perspektive početka 21. veka.

Autorka se u okviru istraživanja kreće od opšteg ka pojedinačnom, zadržavajući se posebno na onim mestima na kojima dolazi do ključnih događaja što imaju za cilj subverziju i reviziju “dominantnih muških mitologija”. Linija revizije postojećeg, dominantnog, muškog, jeste linija po kojoj se kreću pesnikinje moderne i postmoderne izgrađujući vlastitu pesničku paradigmu. Posmatranje modernizma i postmodernizma iz perspektive feminističkih postulata i ideja donosi jednu novu viziju nekanonizovane književnosti, sa namerom da se donekle promeni slika (američke) književnosti danas. S obzirom na ideju izraženu u ovoj studiji, da je imperativni zadatak našeg vremena ukazati na autore i autorke koje dominantna muška pesnička i proučavalačka kultura marginalizuje i minimalizuje, kao jedan od ključnih problema zbog kojeg se Dubravka Đurić bavi analizom ovih pesnikinja jeste preispitivanje načina formiranja zapadnoevropskog kanona i kanona zapadnog sveta uopšte. Ovakav stav proističe iz relativizacije pojma “vrednosti”, ali i iz disperzije polja književnosti kao *a priori* datog. Iz poststrukturalističkog ugla i književnost i vrednost teksta su društveno-političke konstrukcije i ne postoje kategorije koje se podrazumevaju, već se svaka od njih može re/de/konstruisati, pa tako i političko-ideološka ideja kanona i kanonskih autora. U (post) postmodernom vremenu *kanon* trpi velike promene, počevši od blažih oblika kritike i relativizacije, pa sve do potrebe za njegovim potpunim ukidanjem ili formiranjem paralelnih kanona neopterećenih dominacijom *muškarca bele rase*. Dubravka Đurić ističe mogućnost dvostrukog odnosa prema vrhovima zapadnoevropske književnosti i smatra da se *lista najboljih* može ili potpuno ukinuti i dekonstruisati, sa pretpostavkom da su “svi kulturni artefakti podjednako značajni”, ili se može formirati paralelni kanon autorki. Pokazujući na koji način je vremenom dolazilo do menjanja kanona američkih pesnika/kinja postepenim menjanjem statusa pesnikinja, ali i promenama njihovih tema i izraza, autorka pokazuje kako je svako uključivanje autora ili autorki u kanon selektivno, a svako isključivanje iz njega ideološko. Posmatrana iz opisane perspektive, studija *Teorija rod poezija* izgrađuje na jednom od svojih planova izrazito polemički diskurs, i to tako što opisuje one oblike pesničkog izraza koje smatra zanemarenim, čime ih

čini prisutnijim, a ne time što prevashodno negira vrednost već opisanog i kanonizovanog.

Ova studija je produžetak istraživanja eksperimentalnih oblika poezije započelih u knjizi *Jezik, poezija, postmodernizam* iz 2002. godine. U obema studijama autorka istražuje i pokušava da definiše upravo poetsku praksu jezičke poezije, koju i sama piše, a koja “istražuje sintaksičke i semantičke mogućnosti jezika”. Međutim, dok se u prethodnoj knjizi autorka detaljno bavila prevashodno jezičkim američkim pesnicima poput Rona Silimena, Čarlsa Bernstina i Boba Perelmana u poslednjoj studiji Dubravka Đurić isključivo proučava američke pesnikinje i to modernistkinje H. D, Gertrudu Stajn, Minu Loj i postmodernistkinje Lin Hedžinien, Rejčel Blau Duplezi i Suzan Hau. Autorka svojim radom na više nivoa, pa i u ovim studijama, istražuje poeziju u kojoj je stvarnost prisutna u “funkciji ideje i jezika” i u kojoj reči razaraju ustaljene veze na kojima počiva njihovo značenje i time prestaju da *prenose iskustvo i doživljaj i same postaju iskustvo i doživljaj*. Glavna namera poslednje knjige Dubravke Đurić jeste predstavljanje jezičke poezije, oblika pesničkog izraza gde se razbija sintaksa i interpunkcija, što poetički model čini izrazito subverzivnim. Pojava oblika i elemenata ovakve poezije u doba modernizma je omogućila veoma važnu pojavu Drugog, različitog, stranog u književnosti i kulturi, i time, pored ostalih književnih i kulturnih događaja, obezbedila oštro kontrapunktiranje drugačijeg izraza tada dominantnim pesničkim modelima poput, na primer, *stamenih* Eliotovih ili Paundovih modernističkih pesničkih sistema. Dubravka Đurić posmatra pojavu elemenata jezičke poezije u doba modernizma kroz delo odabranih pesnikinja i analizira njen razvoj i menjanje kroz vreme sve do perioda postmoderne i savremenog trenutka u kome nekadašnje granice nisu više tako jasne. Ovo pomeranje u pesničkom jeziku ka semiotičkom, neobjašnjivom, nerazumljivom, nekognitivnom i ovo poigravanje sa svim pravilima i normama, njihovo ukidanje i remećenje, omogućilo je razvoj ženske poezije od modernističke poezije autorki koje su izražavale svoje žensko, drugačije, biće i stvarale još uvek u okvirima muških kanona, kao njihova suprotnost, replika i revizija, do hibridnih samostalnih pesničko-teorijskih projekata postmodernih jezičkih pesnikinja.

Dubravka Đurić, dakle, istražuje poeziju u kojoj jezik ne izražava ono što je već konstituisano, već (se) sam konstituiše, a sprovedenim pristupom i odabranom

temom autorka spaja svoju pesničku sa teoretskom praksom, i analizirajući i tumačeći druge jezičke pesnike piše i svojevrsnu autopoetiku, zastupajući time ideju da su savremena poezija i teorija samo dva pola istog delovanja. U ovako skiciranom književnom polju, i čitanje, i pisanje poezije moraju biti podjednako teorijski zasnovani pristupi i zbog toga Dubravka Đurić govori i o poetskim i o (auto)poetičkim radovima odabranih autorki i najviše se zadržava upravo na mestima gde dolazi do uzbudljivih prožimanja ove dve sfere pesničkog delovanja.

Treba, na kraju, istaći dva nivoa na kojima se ostvaruje značaj studije. Prvi nivo se tiče detaljnih i zanimljivih analiza poetika, na našem prostoru malo poznatih autorki, kojom se ukazuje na postojanje veoma značajnih pesničkih opusa, što nisu imperativi domaćih prevodilaca i tumača; čime se otvaraju pitanja koja se tiču našeg (ne)poznavanja internacionalnih poetičkih modela. Drugi nivo ostvarivanja značaja knjige jeste teorijski nivo na kome nas autorka upoznaje sa opštim idejama nekih od najvažnijih poetičkih modela XX veka, kao što su avangardne pesničke prakse imažizam, kubizam i futurizam, ali i sa idejama hibridnih, nesvodivih i složenih filozofsko-teorijskih postavki i diskurzivnih okvira druge polovine XX veka. Skiciranjem razvoja “ženskog pisma”, pokazivanjem njegove ambivalentnosti, višeznačnosti i neuhvatljivosti i analizom onih odlika i elemenata zbog kojih nije više moguće ignorisati *posebnost* ženske literature, autorka donosi značajnu novinu i srpskoj nauci o književnosti koja mora da odgovori na brojna pitanja što se tiču načina na koji treba da čitamo savremenu poeziju i načina na koji treba da se suočavamo sa prodorom ženskih radikalnih pesničkih praksi sve zastupljenijih i u našoj književnosti. Pred srpskom naukom o književnosti i srpskom književnom kritikom leži veliki posao inkorporiranja, opisivanja i razumevanja sopstvenog *post-modernog hiperprostora* u kome je nemoguće svaki tekst procenjivati sa istih pozicija i istim sistemom vrednosti i tumačiti istom leksikom i istim idejama. Pojava ovakvih studija je višestruko značajna jer nam one donose veoma korisne informacije i pokazuju načine na koje možemo da primenimo savremene teorijske modele i *feminističku politiku jezika*, i pokazuju sa kojih sve pozicija možemo da tumačimo i sagledavamo književnost i kulturu koja nas okružuje.